

Verdiepende deel basiscursus systeemtherapie (72 uur)

Afspraken

Lesvoorbereiding

Iedere cursist leest de opgegeven literatuur. Per lesdag zijn er een of twee cursisten die de literatuur extra goed voorbereiden en in 25 tot 30 minuten een samenvattende presentatie/referaat geven over deze literatuur. De cursisten kunnen daarbij gebruik maken van een illustraties middels bijvoorbeeld video of een korte oefening om het een en ander te verduidelijken of uit te nodigen tot reflectie/discussie. Dit gaat in vanaf de tweede cursusdag. Het blok WIO wordt hierin niet betrokken.

Lesreflectie

Van elke cursusdag maken een of twee cursisten een reflectie in de vorm van een courant, nieuwsbrief of iets dergelijks. De reflectie kan speels en associatief zijn, het gaat om het "highlighten" van de belangrijke zaken die aan de orde zijn geweest, op een pagina. Dit gaat in vanaf de eerste dag, voor het blok WIO en de laatste dag is het niet nodig.

Eindtoets

De scriptie gaat over een onderwerp dat aansluit bij de (theoretische) belangstelling of werkzaamheden van de cursist. In het domein van de systeemtherapie wordt dit onderwerp uitgediept op een manier waaruit blijkt dat behandelde lesstof is eigen gemaakt. Het onderwerp kan betrekking hebben op de persoon van de therapeut, op technische vaardigheden, op een methode, op de toepassing van gezinstherapie bij specifieke problematiek of zelfs op de organisatie/implementatie van systeemtherapie in een instelling. Van belang blijft de eigen ontwikkeling mee te nemen in de beschrijving. Grofweg heeft de scriptie een inleiding met onderzoeksvraag, een uitwerking en een conclusie. De uitwerking wordt ondersteunt met passende literatuur en casusmateriaal. Er moet minimaal één artikel of boek buiten de literatuurlijst van de cursus gebruikt worden. Het document bestaat uit 10 tot 14 pagina's. Het onderwerp moet 5 maart gekozen zijn. De eindtoets moet uiterlijk 5 april 2021 (digitaal) opgestuurd worden naar de opleiders en je buddy. Op de laatste dag wordt er een korte presentatie verwacht over je scriptie.

Dag 1   Waar staat de systeemtherapeut t.a.v. cultuur **(gastdocente Fariba Rhmaty)**

Blok 21   de persoon van de therapeut / transculturele psycho-educatie

Doel

Bewust worden van de invloed van de eigen normen en waarden en invloed ervan in een therapeutische relatie (interculturele competentie)

Leren inzetten van functionele self disclosure (therapeut)

Creëren van een veilige transitionele ruimte (door het leren van perspectief te wisselen en de verschillende contexten met elkaar verbinden).

Leren psycho-educatie geven zodat cliënten hun moeilijkheden kunnen plaatsen en er naar oplossingen gezocht kan worden (aandacht voor de impact van migratie).

Literatuur

- Peter Rober (2012) "Interculturele gezinstherapie en de culturele competentie van de therapeut", hoofdstuk 9 in Gezinstherapie in praktijk, Acco, Leuven (blz. 186 - 200)

Blok 22   Levensfaseovergangen (Transitie behandelmodel)

Doel

Kennismaking met concepten als rite de passage en liminele kwetsbaarheid

Bespreking van de impact van levensfaseovergangen in het algemeen en in het bijzonder als deze beïnvloed zijn door migratie en trauma.

Begrip krijgen van de impact van migratie en het achterlaten van de grootfamilie en wat dit doet ten aanzien van (de ontwikkeling van) klachten van de cliënt.

Literatuur

- Fariba Rhmaty (2011) "Traumaverwerking met vluchtelingen; een transculturele systeembenadering"

Dag 2 De systeemtherapeut en zijn organisatie van het therapieproces

Waar staan we theoretisch

Doel

Het doel van deze bijeenkomst is om weer pas op de plaats te maken met een terug- en vooruitblik; Waar staan we in de cursus, waar staat de systeemtherapie in de cursus? We bespreken hoe ver we zijn in de theoretische en praktisch uitvoerende ontwikkeling. Wat de praktijk betreft, ook wordt besproken of er al gebruik gemaakt van supervisie, een onmisbaar onderdeel van de opleiding tot systeemtherapeut.

Er wordt een theoretische overzicht aangeboden middels een samenvatting en situering van de perspectieven met behulp van de organiserende thema's van Carr.

Vervolgens worden de stadia in een gezinstherapie nader bekeken.

Literatuur

- Alan Carr (2006) "Origins of family therapy" hoofdstuk 2 in Family Therapy; concepts, process and practice, second edition, John Wiley & sons (blz. 56 - 71)
- Alan Carr (2006) "Stages of family therapy" hoofdstuk 7 in Family Therapy; concepts, process and practice, second edition, John Wiley & sons (blz. 215 – 247)

De systeemtherapeut en het therapieproces

Doel

Aanbieden van een model met drie organiserende thema's: gedragspatronen, beliefs en contexts

De cursist leert een therapeutisch kader te creëren en een model te gebruiken.

Literatuur

- Alan Carr (2006) "Formulating problems and exceptions" hoofdstuk 8 in Family Therapy; concepts, process and practice, second edition, John Wiley & sons (blz. 249 – 272)
- Alan Carr (2006) "Interventions for behaviour, beliefs and contexts" De introductie van hoofdstuk 9 in Family Therapy; concepts, process and practice, second edition, John Wiley & sons (blz. 271 – 275)

Dag 3   Het jonge gezin en context

Hechting in de systeemtherapie

Doel

Stil staan bij het begrip context (volgens het model van Carr) en de interventies die daarbij passend zijn. Vervolgens wordt specifiek ingegaan op het onderdeel hechting. Bespreking van hechting en zijn plaats in de systeemtherapie, hoe het systemisch gebruikt kan worden en niet (alleen) lineair als verklaring voor pathologie.

Literatuur

- Alan Carr (2006) "Interventions for behaviour, beliefs and contexts" hoofdstuk 9 in Family Therapy; concepts, process and practice, John Wiley & sons (blz. 299 – 312)
- Sabine Vermeire (2006) Hechting: stafkaart of doodlopend spoor?, Systeemtheoretisch Bulletin, 24, blz. 243 -258
- Sabine Vermeire (2006) Het grote hechtingsinterview, Systeemtheoretisch Bulletin, 24, blz. 305 - 319
- Jean-Marie Govaerts (2007) "Een pleidooi voor de integratie van de hechtingstheorie binnen het werkveld van de systemische gezinstherapie", hst. 2 in Hechtingsproblemen in gezinnen, LannooCampus, Leuven (blz.75 – 90)

Aanbevolen

- Jean-Marie Govaerts (2007) "Hechting en loyaliteit in de praktijk van de Jeugdhulpverlening", hst. 6.1 in Hechtingsproblemen in gezinnen, LannooCampus, Leuven (blz. 224 – 231)

Mentaliseren versus andere systeemtherapeutische interventies met jonge gezinnen

Doel

Het gebruik van mentaliseren in de systeemtherapie. Goed luisteren, goed aansluiten, inleven en goede vragen brengen mentaliseren op gang. Goede vragen stellen is de centrale interventie in de cursus. Hoe verhouden (circulaire) vragen en andere systeemtherapeutische interventies zich tot mentaliseren bevorderende technieken?

Literatuur

- Keetje Martijn en Flora van Grinsven (2014) "Families met baby's en peuters"; hst. 31 in Handboek Systeemtherapie (blz. 512 - 520)
- Asen & Fonagy (2016) Gezinsinterventies op basis van mentaliseren, Gezinstherapie Wereldwijd, 27 (blz. 77 – 95)

Aanbevolen

- Allen, Fonagy & Bateman (2008) "Ouderschap en gezinstherapie", hst. 8 in Mentaliseren in de klinische praktijk (blz. 257 – 277)
- Robert van Hennik & Annah Planjer (2008) "Echt een kind van haar moeder; Mentaliseren bevorderende narratieve systeemtherapie", Systeemtherapie, jrg. 20, nr. 3 (blz. 133 – 151)

Dag 4   Het latentiegezin en gedrag

Gedragspatronen ontdekken en bewerken

Doel

Focus op communicatie en gedrag(spatronen).
De plaats van gedrag in het thema Behaviour volgens Carr

Literatuur

- Alan Carr (2006) "Interventions for behaviour, beliefs and contexts " hoofdstuk 9 in Family Therapy; concepts, process and practice, second edition, John Wiley & sons (blz. 276 – 291)
- Alfred Lange (2006) "Opvoedingsproblemen", hst 13 in Gedragsverandering in gezinnen (blz. 450 – 484)
- Lenny Rodenburg & Jolanthe de Tempe (2015) "Ik ben mijn kind zo spuugzat; Ouderlijke emotie regulatie en nieuwe autoriteit ". Systeemtherapie, jaargang 27, nr 2 (bl. 65 - 80)

Ouderbegeleiding in de systeemtherapie

Doel

Hoe beïnvloed je gedrag van kinderen in samenwerking met ouders.
Reflecteren over verschillende vormen van ouderschap (cultuur) en ouderbegeleiding, met onderwerpen als psycho educatie – pedagogiek – gedragscontrole - mediatie therapie.

Literatuur

- Van der Pas, A. (2014). Ouderschap: een systemisch multiversum. Hoofdstuk. 35 in Handboek Systeemtherapie (blz. 496 - 510)
- Django Stermann (1996) "Het jonge Noord-Afrikaanse kind", hoofdstuk 7 in Een olijfbom op de ijsberg, Nederlands Centrum Buitenlanders, Utrecht (blz. 102 – 118)
- Mieke van Daele en Sabine Vermeire (2009) "Bufferprocessen als stut en steun voor unieke ouders", Ouderschap & Ouderbegeleiding, jrg. 12, nr. 3 (blz. 242 – 257)

Aanbevolen

- Huub Beijers/Gerdien Tempelman (2010) Cultureel interview in de hetero- en ouderanamnese, Symfona interne training (blz. 1 – 10)
- Anke Savenije in dialoog met Patrick Meurs (2005) "Hoe positioneer je je als therapeut tussen "zij" en "wij"? Ouderschap & Ouderbegeleiding jrg. 8, nr 1 (blz. 1 - 5)

Dag 5   Het pubergezin en beliefs

Plaats van belief systems in de (post-moderne) systeemtherapie

Doel

De plaats van beliefs in de Systeemtherapie volgens Carr en een verdieping van de postmoderne systeemtherapie. Wat is de invloed van de beliefs, hoe ga je daarmee om en wat zijn de mogelijke interventies.

Het “verhaal” van de puberteit vanuit cultureel perspectief. De puber komt met zijn eigen waarheid en maakt daarmee gezinscultuur duidelijker.

Literatuur

- Alan Carr (2006) “Interventions for behaviour, beliefs and contexts ” hoofdstuk 9 in Family Therapy; concepts, process and practice, second edition, John Wiley & sons (blz. 291 – 299)
- Django Sterman (1996) “Puberteit en adolescentie”, hoofdstuk 8 in Een olijfbom op de ijsberg, Nederlands Centrum Buitenlanders, Utrecht (blz. 118 - 130)
- Fran Hedges (2005) An introduction to Systemic therapy with individuals; A social constructionist approach” Hst. 5 From neutrality and curiosity to self-other reflexivity, hst. 6 Circular questioning en hst. 7 Hypothesising and systemic story creation (blz. 66 – 118)

Over taal en verhalen

Doel

Aansluitend op het blok over beliefs wordt in dit blok er gedetailleerder ingegaan op de postmoderne manier van werken zoals Lowe die beschrijft. Hoe kan men hulpvragen en richting helder krijgen, zoekend naar mogelijkheden en gewenste richting. Uit “problem talk” komen, naar een “preferred outcome”. Het gaat over taal en het maken van verhalen.

Literatuur

- Roger Lowe (2004) “Negotiating concerns and requests”, hst. 3 uit Family therapy; a constructive framework, Sage London (blz. 54 - 73)
- Roger Lowe (2004) “Evoking possibilities”, hst. 4 uit Family therapy; a constructive framework, Sage London (blz. 97 – 122)
- Jasmina Sermijn (2013) Rizomatisch denken in de systeemtherapie in Systeemtherapie, nr 3, jrg 25
- Frans Holdert (2013) Narratieve therapie moet geen religie worden (reactie op Jasmina Sermijn Systeemtherapie nr 4, jrg 25
- Jasmina Sermijn (2013) Reactie op Frans Holdert, Systeemtherapie nr 4, jrg 25
- Isabelle Scheray (2013) Reactie op Frans Holdert, Systeemtherapie nr 4, jrg 25

Aanbevolen

- Robert van Hennik (2011) “Verder vertellen; samen verhaal maken in gezinstherapie”, Systeemtherapie, jrg. 23, nr. 2 (blz. 64 – 81)

Dag 6   Wetenschap in Opleiding (WiO)

Gastdocent Henk Pijnenburg met erkend cursus draaiboek

Doel van de cursus

De module Wetenschap in Opleiding (WiO) is er opgericht opleidingen relevante begrippen en vaardigheden te leren (c.q. deze op te frissen) die nodig zijn om publicaties over wetenschappelijk onderzoek te begrijpen en kritisch te beoordelen. Dit dient toegespitst te zijn op de Relatie- en Gezinstherapie/Systeemtherapie en vertaald te kunnen worden naar de klinische praktijk

Eindtermen:

- Het op de hoogte zijn van de basisideeën en uitgangspunten van het wetenschappelijk onderzoek.
- Het kunnen begrijpen van en kritisch kunnen oordelen over publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de Relatie- en Gezinstherapie/Systeemtherapie.

Blok 31   Typen onderzoek, theorie, formuleren probleemstelling

Literatuur

Uit: Handboek systeemtherapie:

Hoofdstuk 6 Complexiteit van systemisch onderzoek. p. 99 – 108 (9 pag.).

Hoofdstuk 7 Systeemtherapie en onderzoek, de stand van zaken. p. 109 – 128 (19 pag.).

Uit: Klein Methodenboek:

Hoofdstuk I. Inleiding. p. 09 – 21 (11 pag.).

Hoofdstuk III. Vier vormen van validiteit in onderzoek. p. 31 – 44 (13 pag.)

Totaal aantal pagina's: 52

Aanvullend facultatief:

Eli A. Karam en Douglas H. Sprenkle De research-informed therapeut: een leidraad voor het opleiden van de volgende generatie relatie- en gezinstherapeuten. In Gezinstherapie Wereldwijd, jaargang 22, nummer1, maart 2011. Pagina 58- 79.

Blok 32   Operationalisering, instrumentkeuze, onderzoeksdesign

Literatuur

Uit: Klein Methodenboek:

Hoofdstuk IV. Kwantificerend experimenteel onderzoek. p. 47 - 57 (10 pag.).

Hoofdstuk V. Interventiestudies. p. 59 – 64 (5 pag.).

Hoofdstuk VIII. Meetinstrumenten in de klinische psychologie. p.79 – 83 (4).

Totaal aantal pagina's: 19

Dag 7   Wetenschap in Opleiding (WiO)

Blok 33   Kwalitatief onderzoek, Statistiek, bespreken van onderzoeksresultaten

Literatuur

Uit: Handboek systeemtherapie:

Hoofdstuk 8 Procesonderzoek. p. 129 – 137 (8 pag.)

Uit: Klein Methodenboek:

Hoofdstuk II. Spelregels in de omgang met de proefpersonen. p. 23 -28   (5 pag.).

Hoofdstuk IX. Kwalitatief onderzoek. p. 89 – 103 (14).

Totaal aantal pagina's: 27

Blok 34   Routine Outcome Monitoring (R.O.M.) en bespreken artikel

Literatuur

Uri Weinblatt en Haim Omer (2008). *Geweldloos verzet: een behandeling voor ouders van kinderen met ernstige gedragsproblemen*. GTWW 19.4 (pp. 389-418.).

Elke cursist werkt zijn onderzoeksplan verder uit. Hij denkt na over een bepaald onderzoeksdesign en beargumenteert zijn keuze. Hij beschrijft de onderzoeksprocedure en komt met een tijdsplan.

Verzoek om deze laatste opdracht uit te typen en op te sturen.

Dag 8 Afstemming en maatschappelijke context

De therapeutische relatie (als belangrijk aangrijpingspunt vanuit de gemeenschappelijke factoren)

Doel

De cursist stil bij wat werkt in therapie (gemeenschappelijke factoren) en dan met name daar waar hij als therapeut direct invloed op heeft, de therapeutische relatie. Er is aandacht voor hoe de systeemtherapeut zich persoonlijk en professioneel weet te verhouden ten aanzien van meerdere cliënten te gelijk en hoe hij daarmee de werkrelatie kan beïnvloeden. Het gebruik van de innerlijke dialoog ten behoeve van de gewenste verandering/ontwikkeling is een belangrijk instrument.

Literatuur

- Flip Jan van Oenen, Saskia van Deursen, Jurgen Cornelis (2016) U wens is mijn gedachte; afstemmingsproces. Tijdschrift voor psychotherapie, 6 (15 bladzijdes)
- Jan Olthof (2016) Over afstemming in de psychotherapie; een narratief systeemtherapeutische benadering. Tijdschrift voor psychotherapie, 6 (15 bladzijdes)
- Peter Rober (2012) "Het innerlijke gesprek van de therapeut", hoofdstuk 5 in Gezinstherapie in praktijk, Acco, Leuven (blz. 123 - 135)
- Peter Rober (2012) "De beleving van de therapeut als therapeutisch instrument", hoofdstuk 6 in Gezinstherapie in praktijk, Acco, Leuven (blz. 136 - 156)

Aanbevolen

- Peter Rober (2011) "Cafépraat; Over therapie, outcome en evidence", Systeemtherapie, jaargang 23, nr 1, blz. 18 - 24
- Karam, Blow, Sprenkle, Davis (2016) De systemische banden versterken; gemeenschappelijke factoren integreren in de opleiding relatie- en gezinstherapie. Gezinstherapie Wereldwijd, nr. 27 (blz. 122 - 140)
- NVRG Competenties Systeemtherapeut
- Savenije, van Lawick & Reijmers (2014) "Redactionele introductie, 3, Wat moet een systeemtherapeut kunnen" in Handboek Systeemtherapie (blz. 16 - 20)

De maatschappelijk context

Hoe conceptualiseren we problemen? Dit blok daagt onze bewust te worden van de impact van de maatschappelijke context en macht. Dit derde orde denken draagt bij in het innemen van een metapositie op het breedste niveau.

Literatuur

- McDowell, Knudson-Martin, Bermudez (2020) Derde orde denken in Gezinstherapie: aandacht voor sociale rechtvaardigheid in de praktijk van gezinstherapie, Gezinstherapie Wereldwijd, Jaargang 31, nr. 1 (19 blz.)
- Alan Carr (2020) "Gezinstherapeutische en systemische interventies voor problemen bij kinderen; de actuele stand van zaken in wetenschappelijk onderzoek", Gezinstherapie Wereldwijd, jrg. 31, nr. 2 (blz. 124 – 161)
- Paul Verhaeghe (2020) Elke samenleving creëert haar eigen aandoeningen. Kinderen Jeugdpsychotherapie, jaargang 47, nummer 1 (blz. 23 – 34)

Dag 9   Het adolescentiegezin onder druk

Een adolescent in crisis

Doel

Hoe om te gaan met jongeren in crisis (suïcidaliteit) en hun ouders. Centraal staat hoe een systeemtherapeut zich positioneert in een crisissituatie ten opzichte van de suïcidale jongeren en hun ouders. Aan de orde komt dat bij suïcidaliteit de omgeving betrokken moet worden en hoe dat adequaat en passend kan.

Literatuur

- Ineke Rood en Jan Meerdinkveldboom (2016) "Een systeemtherapeutische benadering bij suïcidaal gedrag van jongeren uit autochtone en niet-westerse allochtone gezinnen" Systeemtherapie jaargang 28, nr. 1 (blz. 6 - 23)
- Karine van Tricht, Uschi van de Broeke en Peter Rober (2011) "Suïcidedreiging bespreekbaar maken in Gezinstherapie" Tijdschrift psychotherapie (blz. 398 – 411)
- Flip Jan van Oenen, Clemens Bernardt en Louk van der Post (2007) "Alliëren; het opbouwen van een samenwerkingsrelatie" hoofdstuk 6 in Praktijkboek Crisisinterventie, De Tijdstroom (blz. 96 – 119)

Aanbevolen

- Flip Jan van Oenen, Clemens Bernardt en Jurgen Cornelis (2014) "Crisisinterventie en omgaan met suïcidaliteit" hst. 56 uit Handboek systeemtherapie (blz. 760 – 773)

Kliniek, teams, samenwerking

Doel

Systeemtherapie in een klinische behandelsetting is een vak apart. Het vraagt oog te hebben voor verschillende belangen. Gezins- en teamdynamiek beïnvloeden elkaar. Hoe kan de systeemtherapeut zich positioneren als lid van een team of omgaan met verschillende triades, zoals kliniek – ouders – jongere of verwijzer – team – gezin. En hoe systemisch is de eigen organisatie?

Literatuur

- Frans Boeckhorst (2014) "Behandelcontext" hst. 11 in Handboek Systeemtherapie (blz. 164 - 176)
- Tom Haans (2006) hst. 2, 3 en 4 in "Parallelprocessen in organisaties" (blz. 9 – 24)
- Sabine Vermeire (2015) Teambespreking, werkondersteuning en supervisie als herverbinden. Ouderschapskennis, jaargang 18, nr. 3, blz 228 – 240
- Debby Linskens (2015) "De behandelcoördinator als inspirator", nr 2, jrg 27 Systeemtherapie (82 - 94)

Aanbevolen

- Joep Choy (2010) "Een systeemtheoretische blik op organisaties voor de geestelijke gezondheidszorg", Choy Consultants, Santpoort Zuid (blz. 1 - 14)
- Jan Olthof, Eric Vermetten (1994) "Het team als therapeutisch medium; over virale infecties", hst. 5 in De mens als verhaal, De Tijdstroom, Utrecht (blz. 126 -158)
- Lidwien Geertjens (2004) "Begrensde liefde", hoofdstuk 10 in Adolescenten en de liefde (blz 113 - 121)
- Jan Doorn, Nico Karsdorp (2001) "Is de speeltuin niemandsland?" hoofdstuk 9 in Over een grens; psychotherapie met adolescenten. (blz. 121 – 132)

Dag 10   Veranderende relaties

Relatietherapie

Doel

Verschillende visies op relatieontwikkeling en methoden voor relatietherapie worden met elkaar vergeleken. De cursist maakt nader kennis met relatietherapie.

Literatuur

- Tempe, J. de (2006) "Emotionally Focused Therapy voor paren", in Systeemtherapie, jaargang 18, no 4, (blz. 200-217)
- Scheinkman & Fishbane (2004) De kwetsbaarheidscyclus; werken met impasses in parentherapie, Gezinstherapie Wereldwijd (29 blz.)
- Jasmina Sermijn (2019) "Paren uitnodigen om hun relationele vleugels uit te slaan; narratieve inspiraties in prt", in Systeemtherapie, jaargang 31, no 4, (blz. 220-233)
- Gianina Frediani, Karine Van Tricht, Peter Rober (2020) Therapeutische alliantie met een koppel dat niet vrijwillig kiest voor therapie

Aanbevolen

- Jean-Marie Govaerts (2007) "De visie van Willi op hechting", hst. 4 in Hechtingsproblemen in gezinnen, LannooCampus, Leuven (blz. 151 - 178)
- Alfons Vansteenwegen (2008) "Communicatie en interactie: directieve relatietherapie", hoofdstuk 28 in Handboek Systeemtherapie (blz. 339 - 346)

Ouderdom, ziektes, verlies

Doel

Nader stil staan bij ouderen problematiek, vergrijzing, ziektes en de relatiebeïnvloeding daarvan. Hoe kun je als systeemtherapeut omgaan met zaken als dood, verlies en rouw. Dit blok besteed tijd aan het zoeken naar een passend evenwicht tussen authenticiteit en vaardigheden van de systeemtherapeut.

Literatuur

- John S. Roland (1994) "Treating issues with families", hst. 9 in Families, illness & disability, Basic Books, New York (blz. 199 – 234)
- Leny van Daalen (2019) "Wederkerigheid bij dementie". Systeemtherapie jaargang 31, nummer 3 (blz. 167 – 175)
- Jan Meerdinkveldboom (2019) "Nooit hetzelfde". Systeemtherapie jaargang 31, nummer 3 (blz. 176 – 179)

Aanbevolen

- Peter Rober (2004) "Een gezin in rouw", verhaal 4 in Samen in therapie, (blz. 178 – 184)
- Joke J. Hermsen (2009) "Een blik die verder reikt dan de huid" uit Stil de tijd, Arbeiderspers, Amsterdam

Dag 11   Complexiteit versus protocol

Scheidingen, nieuw samengestelde gezinnen, stiefkinderen,

Doel

Bespreken van en leren om gaan met steeds vaker voorkomende problematische echtscheidingen. Daarnaast komen er steeds meer gezinsvormen in onze samenleving voor, hier wordt ook aandacht aan besteed. Nieuw samengestelde gezinnen kunnen een uitdaging zijn voor kinderen, hoe ga je hiermee om als systeemtherapeut. Therapeutische vaardigheden als veelzijdige partijdigheid, oog hebben voor de verschillende perspectieven en gevoeligheid voor de verscholen loyaliteitsproblematieken worden op de proef gesteld.

Literatuur

- Lieven Migerode (2014) "Partnerscheiding", hst. 27 in Handboek Systeemtherapie (blz. 402 - 411)
- Justine van Lawick e.a. (2015) Vechtscheidende ouders – Wie zijn dat? Systeemtherapie jaargang 27, nummer 3 (blz. 145-158)
- Lieve Cottyn (2014) "Opnieuw samengestelde gezinnen", hst. 40 in Handboek Systeemtherapie (blz. 564 - 572)
- Lieve Cottyn (2009) Een ongewoon gezin: samen partners en niet samen ouders. Ouderschap & ouderbegeleiding, jaargang 12, nr 1 (blz 7 - 16)

Aanbevolen

- Gerrit Breeuwsma (2009) "Herkomst onbekend", hoofdstuk 7 in Het vreemde kind; de kindertijd als sleutel tot onszelf, Bert Bakker, Amsterdam (blz.184 – 215)
- Monica McGoldrick, Betty Carter (2005) "Remarried families"; hst 25 in The Expanded Family Life Cycle, red. Betty Carter, Monica McGoldrick (blz.417 – 432)

Protocollair werken

Doel

Reflecties op de ontwikkeling van de systeemtherapie en een terugblik op het geleerde. Stil staan bij en discussie over nieuwe (geprotocolleerde) vormen van systeemgericht werken; FFT, FACT, IAG, IGB, ABT, Eigen kracht, familie opstellingen, enz.

Literatuur

- Justine van Lawick (2004) "Circulaire causaliteit bestaat niet; de ontwikkeling van systemisch werken in de Nederlandse GGZ", systeemtherapie jrg. 16, nr. 2 en nr. 3 (blz. 107- 114 en 153 – 163)
- Gilbert Lemmens en Hans Bom (2014) "Protocollen" Hoofdstuk 9 in Handboek Systeemtherapie (blz. 140-148)
- Sabine Vermeire (2014) "Ethiek", hst. 10 in Handboek Systeemtherapie (blz. 152 - 161)

Aanbevolen

- Ellen Reijmers (2014) "Ontwikkelingen in theorie en praktijk", hoofdstuk 1 in Handboek Systeemtherapie (blz. 26 - 43)

Dag 12   **Toetsen, evalueren en afronden**

Afsluiten

Presentatie scriptie.

De scriptie gaat over een onderwerp dat aansluit bij de (theoretische) belangstelling of werkzaamheden van de cursist. In het domein van de systeemtherapie wordt dit onderwerp uitgediept op een manier waaruit blijkt dat behandelde lesstof is eigen gemaakt. De cursist kan de presentatie op eigen wijze vormgeven.

Evaluatie

Afrondingsritueel

Weesp

Monique Schirris
Gerrit van Ramshorst